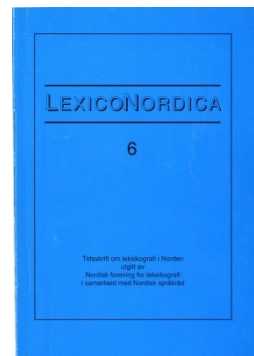

LexicoNordica

Titel: Det danske bidrag til NORDLEXIN
Forfatter: Henrik Holmboe
Kilde: LexicoNordica 6, 1999, s. 55-64
URL: <http://ojs.statsbiblioteket.dk/index.php/lexn/issue/archive>

© LexicoNordica og forfatterne

Betingelser for brug af denne artikel

Denne artikel er omfattet af ophavsretsloven, og der må citeres fra den. Følgende betingelser skal dog være opfyldt:

- Citatet skal være i overensstemmelse med „god skik“
- Der må kun citeres „i det omfang, som betinges af formålet“
- Ophavsmanden til teksten skal krediteres, og kilden skal angives, jf. ovenstående bibliografiske oplysninger.

Søgbarhed

Artiklerne i de ældre LexicoNordica (1-16) er skannet og OCR-behandlet. OCR står for 'optical character recognition' og kan ved tegngenkendelse konvertere et billede til tekst. Dermed kan man søge i teksten. Imidlertid kan der opstå fejl i tegngenkendelsen, og når man søger på fx navne, skal man være forberedt på at søgningen ikke er 100 % pålidelig.

Det danske bidrag til NORDLEXIN

The Swedish project LEXIN has inspired other Nordic countries to develop the idea of a common nordic project called NORDLEXIN. This paper is about the Danish contribution to the project. The three languages Danish, Norwegian and Swedish are similar to such an extent, that you can take advantage of it in building word bases with the central vocabularies and other teaching material to the benefit of immigrants and refugees in the three countries. To accomplish such a project is not just a question of finding the right linguistic and pedagogical solutions. It also depends on political choices and political willingness to invest in a number of languages, which we normally consider marginal in a Nordic context.

LEXIN og NORDLEXIN

Nærværende danske bidrag til nordlexin er et dansk projekt, som er inspireret af og i en række væsentlige henseender har været afhængigt af det svenske lexiprojekt. At det er dansk betyder ikke simpelthen, at det drejer sig om dansk sprog, men også, at det er muliggjort og gennemført takket være en bevilling fra det danske undervisningsministerium.

Forud for selve bevillingen og det konkrete arbejde er gået et langt, med tålmodighed og vedholdenhed udført arbejde på politisk niveau og på embedsmandsniveau for at fastholde og udvikle ideen om et ordbaseprojekt til gavn for vore indvandrere; et projekt, der ikke blot skulle være en dansk pendant til det svenske lexiprojekt, men skulle være det danske bidrag til et nordisk ordbaseprojekt med bidrag fra og senere hen bidrag til de relevante nordiske sprog og de interesserede nordiske lande og sprogsamfund.

Dansk, norsk og svensk – forskellighederne

Erkendelsen af, at de tre nordiske sprog svensk, norsk og dansk er meget tæt beslægtede er gået hånd i hånd med iagttagelsen af, at de også er forskellige, individuelle sprog, og til hver sine lejligheder har man valgt at lægge hovedvægten på lighederne eller på forskellighederne. Forskellighederne instrumenteres således, når landene optræder i EU-sammenhæng, medlemmer eller ej. Der tolkes og oversættes mellem sprogene som mellem alle andre sprog, og undertiden ignoreres sprogene på grund af deres lidenhed enkeltvis uden hensyn til, at de sammenlagt ville have et volumen, der kunne gøre dem en smule mere

synlige. Tiden er åbenbart endnu ikke moden til en mere konvergent tankegang, der f.eks. kunne afstedkomme, at de nordiske lande i forbindelse med tolkning og oversættelse inden for nogle ekspertområder fordelte en række ekspertiser og lagde dem i forlængelse af hinanden i stedet for at forsøge at dublere, ja triplere dem. Tiden er ikke moden, var min antagelse; eller rettere: det ydre pres er endnu ikke så stort, at man vil formulere en nordisk sprogpolitik gående ud på at foretage den marginale uddannelsesmæssige investering, der skulle til, for at dansk, norsk og svensk for alvor kunne aktiveres som hinanden supplerende og understøttende sprog.

Små sprogs politiske kår i EU

De ytringer, der fra dansk politisk side fremkommer, går ofte i retning af, at vi må imødesee, at der ikke vil være råd til at opretholde dansk som sprog i EU, så derfor må vi sørge for fortsat at være gode til engelsk. En sådan holdning, der rummer en villighed til at lade dansk lide en række domænetab, kan i sin konsekvens føre danskens status i retning af det, vi kender for frisisk og gælisk. I modsætning hertil har norsk og svensk sprogpolitik en meget fastere kontur.

EU har nu lanceret sit 5. rammeprogram og herunder også ved en konference i Wien i december 1998 specielle programmer for IST (Information Society Technologies) og for HLT (Human Language Technologies). I denne forbindelse har EU fastholdt det standpunkt, at EU fortsat skal være mangesproget og flerkulturelt, og de anvendte formuleringer vedrørende sprogene i Europa viser en åbning i retning af heri at ville omfatte flygtninge- og indvandrersprog, hvilket efter min mening er en positiv signalændring.

Dansk, norsk og svensk – lighederne

Efter nu at have bemærket, at de nordiske sprog er forskellige og at de nordiske lande er forskellige i henseende til sprogpolitik og sprogbevidsthed, må vi heroverfor konstatere, at projekt nordlexin er en sprogpolitisk markering af, at det er fornuftigt at lægge vægt på lighederne mellem de nordiske sprog, i første omgang svensk, norsk og dansk.

Man har også tidligere arbejdet efter sådanne linier; lad mig som synlige spor nævne nogle ordbogspublicationer, der på deres titelblad angiver at være tosprogede ordbøger af typen "Dansk-norsk – x" eller "x – Dansk-norsk", hvor Dansk-norsk indgår som kun ét sprog, hvad enten det er kildesprog eller målsprog; eksempler på det første er – cf.

bibliografien – N. Beckman, A. Larsen (1888 og 1897), Johannes Magnussen (1902), E. C. Rangel-Nielsen (1909) og Thor Sundby & Euchairie Baruël, (1883–84), eksempler på det sidste er J. Brynildsen (1907), Ida Falbe-Hansen (1912) og A. Larsen (1884). I denne forbindelse bør også H. S. Falk & A. Torp, (1910–11) og H. Falk & A. Torp (1900) nævnes. Der kan være andre eksempler end de her anførte; listen giver sig ikke ud for at være udtømmende.

Indvandrersprog i Danmark, Norge og Sverige

I Danmark, Norge og Sverige er der flygtninge og indvandrere med en lang række forskellige sprog (i Danmark således ca. 150), hvoraf de fleste kun er repræsenteret med små grupper af sprogbrugere. Det er endvidere tilfældet, at rækken af indvandrersprog i de tre lande er ganske sammenfaldende, at der ikke er stor forskel på fællesmængden og foreningsmængden af disse sprog i de tre lande, selvom der er forskel på sprogkontingenternes størrelse fra land til land. Det er også karakteristisk for de tre lande, at der politisk og folkeligt er en god forståelse for, at det er en offentlig opgave at hjælpe flygtninge og indvandrere, bl.a. ved at lette deres indlæring af de nye opholdslandes sprog.

Og det betyder mere konkret, at der skal etableres sprogindlæring og tilvejebringelse af hjælpemidler, konkret bl.a. en række tosprogede ordbøger mellem det nordiske sprog og typisk et sprog, der ikke i vore lande er tradition for at beskæftige sig med i en pædagogisk kontekst. Det er derfor en oplagt god idé at forsøge at finde fælles løsninger på ens eller næsten ens problemer, og at bruge datamatiske teknikker og metoder til at fremstille de nødvendige indvandrerordbøger.

Vi har at gøre med en række sprog, der er kommet til vore lande med flygtninge og indvandrere, men af praktiske grunde vil jeg herefter bruge betegnelserne indvandrersprog og indvandrerordbøger til at dække sprog og ordbøger for både flygtninge og indvandrere.

Den store danske encyklopædi anfører som de største indvandrer-sprog i Danmark serbokroatisk, tyrkisk, urdu, vietnamesisk, arabisk og somali. Hertil er forskelligt at bemærke:

Serbokroatisk vil være det sprog, som indvandrerne fra det tidligere Jugoslavien har angivet som deres sprog; det vil selvfølgelig være uhåndterligt at begynde at sortere deres sprog i serbisk og kroatisk og bosnisk; med nye indvandrere fra de pågældende områder kan det blive en anden sag.

Tyrkisk vil dække en del indvandrere, der også har kurdisk som sprog, ja måske endda som deres stærkeste sprog.

Arabisk opføres som kun et sprog, men vore arabisksprogede indvandrere repræsenterer flere forskellige vernacularer, og det er ikke sikkert, at de alle har moderne standard arabisk som aktivt instrument ved siden af deres dialekt.

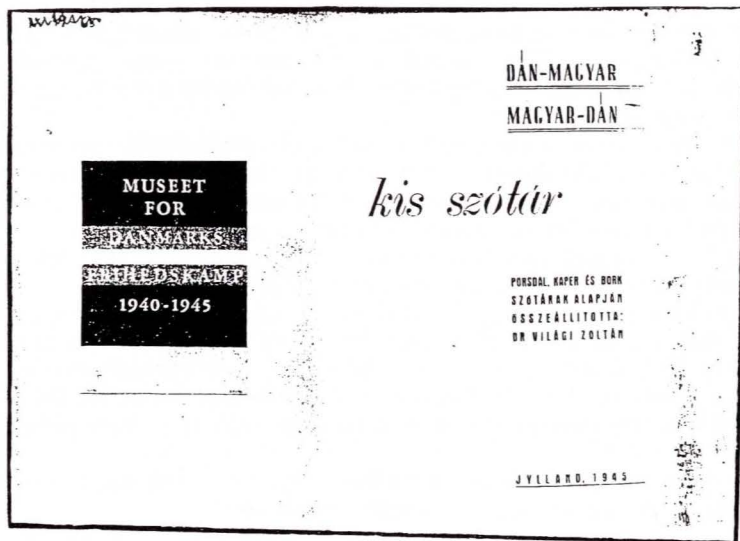
Og endnu en bemærkning: bl.a. engelsk, tysk, fransk, norsk og svensk er slet ikke nævnt, hvilket ikke må forlede os til den slutning, at der i Danmark ikke er indvandrere fra disse sprogområder. Den logiske klassifikation af indvandrersprog, nemlig 'et sprog forskelligt fra dansk, som en indvandrer til Danmark selv vil betegne som sit sprog', holder altså ikke; et indvandrersprog er tillige forbundet med lav status fra et dansk synspunkt, og vil være det i generationer. Det er altså ikke ethvert fra dansk forskelligt sprog, der under passende historiske omstændigheder kan blive et indvandrersprog i Danmark.

Indvandrerne

Efter disse betragtninger over fænomenet indvandrersprog kan vi vende os mod sprogbrugerne, mod indvandrerne, der jo er de potentielle brugere af indvandrerordbøger. Det er næsten overflødigt at anføre det, men det må ikke glemmes: indvandrere er mennesker med højst forskellig uddannelsesbaggrund; nogle er veluddannede, vante til at tilegne sig viden gennem boglige studier, andre er uvante hermed, er evt. analfabeter, således at de for første gang stifter bekendtskab med skriftsprog i Danmark; nogle kommer fra privilegerede samfundslag, andre fra underprivilegerede; nogle kommer med modersmål, som i deres hjemlande er prestigefyldte, andre kommer med sprog eller dialekter, som næppe har været anerkendt eller overhovedet kendt officielt i deres oprindelseslande, og som de måske ønsker at distancere sig fra; nogle kommer fra lande, der er hjemsted for røgt og pleje af deres sprog, andre fra lande, hvor dette ikke er tilfældet; nogle er sprogligt veludrustede derved, at de måske har en to- eller flersproget baggrund eller i løbet af deres uddannelse har lært flere sprog, andre har næppe et ræsonneret forhold til deres modersmål; nogle har været vante til at kunne gøre sig gældende og selvstændigt fremføre deres ærinder i alle relevante sammenhænge ved hjælp af sproget, talt eller skrevet, andre har kun haft en nødtørftig kode til deres rådighed.

Alle disse mennesker skal have opbygget danskkundskaber, og i det perspektiv og til det formål har vi så udarbejdet et dansk bidrag i form af en ensproget database. Det ligger i selve opgaven, at der er en række hensyn til de forskellige grupper af ordbogsbrugere, som man burde tage, og som vi ikke kan tage i dette projekt; vi bliver nødt til at være realistiske og summariske. Hertil hører det at se i øjnene, at

alternativet til en elektronisk ordbase af denne type ikke er den gode filologiske ordbog, men derimod ingen ordbog. Man kan sammenligne det med en form for krigskirurgi, som figur 1 viser et andet eksempel på.

Figur 1. På Museet for Danmarks Frihedskamp 1940–1945 finder man ét af de få eksisterende eksemplarer af denne lille dansk-ungarsk ungarsk-dansk ordbog med udgivelsesbetegnelsen Jylland 1945. Historien bag ordbogen er i korthed følgende: I slutningen af krigen var der i Danmark stationeret en garnison ungarske soldater, som gør mytteri, flygter fra deres kaserne og tager kontakt til den danske modstandsbevægelse. For at etablere en kommunikation laves i hast denne ordbog.

Den danske LEXIN-ordbase

Følgende punkter har stået fast:

- Ordbasen er udarbejdet helt uafhængigt af det eller de fremmedsprog, som bliver den anden komponent i den tosprogede ordbog.
- vi forudsætter, at eleverne skal hjælpes i gang med de første ca. 4500 ord på dansk; når eleverne får et større ordforråd og et stærkere dansk sprog, vil denne ordbases rolle træde i baggrunden.

– vi forudsætter endvidere, at eleverne kan forstå de anførte oplysninger vedrørende ortografi, morfologi og udtale, hvilket igen forudsætter, at eleverne har adgang til undervisning og vejledning hos en lærer, der kan undervise heri. Det er ikke meningen, at ordbasen med dens kommentarer skal løse alle problemer – og slet ikke de problemer, som den nordiske filologi hidtil ikke har kunnet løse – og det er heller ikke meningen, at den skal fungere i et scenarie, der hedder selvstudium; den kan muligvis gøre det, men kun for de i forvejen veludrustede elever.

– vi forudsætter, at eleverne forstår sprogbrugseksempler, der refererer til et voksent dansk univers; eleverne kan udmærket være børn, men ordbasen er ikke barnlig i den forstand, at sprogbrugseksemplerne refererer til et univers befolket af dukker og bamser. Basen skal være simpel, men ikke primitiv; voksne elever må ikke føle sig konfronteret med et infantilt instrument, som taler ned til dem.

– vi forudsætter, at eleverne skal bygge videre på deres sprogkunderskaber, når de kommer ud over det niveau, hvor basen kan hjælpe dem. Dvs. at den viden, der meddeles, skal være ekspanderbar uden modsigelse. Vi har ikke formuleret regler, som er rigtige for det forholdsvis lille ordforråd, men som vil være forkerte i videre perspektiv.

Forhåbentlig undgår vi herved indlæringsmæssige uhensigtsmæssigheder, som skyldes en utilstrækkelig læresituation.

Udtaleangivelser

Lad mig i denne forbindelse nævne et punkt, vi har lagt vægt på: vi har tilstræbt konsekvent at udstyre ordene med mindst to udtalehastigheder; vi ønsker herved fra første færd at gøre eleverne og deres lærere opmærksomme på, at der på dansk er ganske stor forskel på pausefonologi og lentofonologi på den ene side og på den anden side allegronologi, og at dette er noget helt andet end spørgsmål om omhyggelig udtale over for sjusket udtale. En hyppig og øjeblikkeligt afslørende fejl hos dansktalende udlændinge er netop, hvis de i almindeligt taletempo anvender hurtigt udtalt lentofonologi og ikke allegronologi.

Andre forklarende oplysninger

Ikke overraskende i betragtning af det elektroniske medium har vi anvendt pleneskrivning af bøjningsformer. Der er en lang tradition for i trykte ordbøger at bruge forkortelser og symboler, der erstatter

redundante delstreng, og som for den indviende måske kan være fyldestgørende; men i al fald to grunde har haft betydning for vort valg af pleneskrivning: Vi kan slet ikke regne med at have sådanne indforståede elever, og vi vil ikke lægge op til, at de skal bruge deres tid og kræfter på sådanne udenværker; endvidere vil vi gerne gengive det korrekte ordbillede, som vil kunne genkendes i virkelighedens tekster, vel vidende, at vi delvis indlærer de hyppigste ord som hele ordbilleder og ikke som ordstumper uden redundans; synspunktet er vigtigt i relation til de lidt svage læsere, og dem er der også nogle af blandt indvandrere; – indvandrere kan også være ordblinde.

Figurerne 2 og 3 viser de elektronisk tilgængelige hjælpesider til Lexin-basen.

Om det norske bidrag

I sit bidrag har min norske kollega Tove Bjørneset gennemgået en række af de momenter, der har givet anledning til overvejelser i den norske Lexin-arbejdsgruppe. I stort omfang har vi i den danske gruppe haft tilsvarende overvejelser og har kunnet finde tilsvarende løsninger. Vi benytter lejligheden til at takke for god kontakt og godt samarbejde.

Bibliografi

- Axelsen, Jens 1995: *En rød klassiker*. Gyldendal 1995.
- Beckman, N.: *Dansk-Norsk – Svensk Ordbok*. Upubl. Omtalt i Falbe-Hansen (1912) s. II.
- Brynildsen, J. 1907: *Engelsk – dansk-norsk Ordbog* (2 Bd., fuldent 1907).
- Falbe-Hansen, Ida 1912: *Svensk – Dansk-Norsk Ordbog*. Gyldendalske Boghandel. Nordisk Forlag. København og Kristiania 1912.
- Falk, Hjalmar & Torp, Alf 1900: *Dansk-norskens Syntax i historisk Fremstilling*. Kristiania 1900.
- Falk, H. S. & Torp, A. 1910–1911: *Norwegisch-Dänisches etymologisches Wörterbuch*. 1910–11.
- Larsen, A. 1888: *Dansk-Norsk – Engelsk Ordbog*. Gyldendal. København. 2. Udgave 1888. 3. Udgave gennemset af Johannes Magnussen. 1897. Med engelsk titelblad: *A Dictionary of the Dano-Norwegian and English Languages*.
- Larsen, A. 1884: *Svensk – Dansk-Norsk Haand-Ordbog*. 1884
- Magnussen, Johannes 1902: *Dansk-Norsk – Engelsk Ordbog*. Gyldendalske Boghandels Ordbøger 1902.

Rangel-Nielsen, E. C. 1909: *Dansk- norsk – fransk Ordbog*. Det nordiske Forlags Ordbøger. Gyldendalske Boghandel. Nordisk Forlag 1909.

Store danske encyklopædi, Den: Bd. 9, 1997, s.v. Indvandrere.

Sundby, Thor & Barüel, Euchaire 1883–1884: *Dansk-Norsk – Fransk Haandordbog, 1–2*. København 1883–84.

Hjælp til søgning og navigation i Lexin:

Sådan søger du:

 Skriv det ord eller de første bogstaver i det ord du ønsker at finde i søgefeltet. ("@" kan bruges når man vil søge på delstreng. "@mand" finder bl.a. "ombudsmand" og "politimand")
Tast "Retur"
Vælg med musen det ord du ønsker at finde frem i ordlisten

Lexins ikoner har følgende funktioner:

 Se illustration	 Lyt til udtale	 Luk vindue
 Følg henvisning	 Brugervejledning	 Se denne vejledning
 Læs yderligere tekst	 Læs om Lexin	 Afslut Lexin

 [Klik her for brugervejledning](#)

[Klik her for at vende tilbage til Lexin](#)

Opslagsord
Dvs. det ord du har slået op i ordbogen, fx tand.
Nogle ord kan staves på flere forskellige måder. Hvis dit opslagsord kan det, står alle stavemåderne her, fx checke el. tjekke.
Andre ord har et nummer. Dette betyder at der er flere ord der staves på samme måde, men at de har forskellige betydninger, fx arbejde 1, arbejde 2 og arbejde 3.
Det kan også være at et opslagsord henviser til et andet ord, fx SFO, og så vil der stå: se skolefritidsordning. Du kan følge denne henvisning ved at trykke på

tand
[ˈtɑnˀ]
navneord

Udtale
Hvis du vil vide hvordan ordet udtales, kan du gøre to ting: du kan høre udtalen ved at trykke på og du kan læse lydskriften som står under opslagsordet.
Du kan læse mere om lydskriften i dokumentation.

Billede
Nogle ord har også et billede. Du kan se dette billede ved at trykke på

Ordklasse
Her kan du se hvilken grammatisk gruppe opslagsordet hører til, fx navneord.

Figur 2

☞ far el. fader
[fɑː]
navneord
☞ *far* (*faderen*), *fædre*, *fædrene*

[fɑːən] [fæðɔ] [fæðɔnə]
en mand som har børn

billedligt om Gud

Bøjning
Du kan her se hvordan ordet bøjes.
Nogle ord kan bøjes på flere forskellige måder. Når de kan det, står den korteste stavemåde først i parentes bagved kan du se hvordan du også kan bøje ordet.
Ikke alle ord kan bøjes i alle former. Så kan der fx stå bøjes ikke i flertal.
Du kan læse mere om hvordan man bøjer danske ord i dokumentationen.

Udtale af bøjningen
Hvis du vil vide hvordan bøjningen af ordet lyder, kan du lytte til udtalelsen ved at trykke på ☞. Hvis ordet bøjes uregelmæssigt, kan du også læse lydskriften. Den står lige under bøjningsformerne.

Betydning
Her kan du se hvad ordet betyder, fx under ordet abe et pattedyr der ligner mennesket. Der kan være flere måder at forklare hvad ordet betyder, fx ved at bruge et synonym. Forskellige forklaringer, oplysninger el. synonymer er adskilt med et semikolon (;).
Et ord kan godt have en underbetydning. Hvis et opslagsord har det, er denne betydning forklaret under den normale betydning, fx abe: også om en person der efterligner andre el. opfører sig fjollet.

Eksempler
De fleste opslagsord har ét eller flere eksempler for at vise hvordan man kan lave sætninger med ordet.
Du kan høre hvordan man udtaler sætninger med ordet hvis du trykker på ☞.

Eksempler
☞ vaske tøj
☞ vaske sig

Sammensætninger
vaskeklud (vaskekluden, vaskeklude, vaskekludene)
vaskemiddel (vaskemidlet, vaskemidler, vaskemidlerne)
afvaske

Faste udtryk
vaske op (gøre tallerkner, glas, kopper osv. rene)

Faste udtryk
Dvs. når et ord bruges i en sammenhæng som har en helt bestemt betydning. Du kan se en kort forklaring på det faste udtryk i en parentes efter udtrykket.

Hvis der er mere end 3 linier med eksempler, sammensætninger eller faste udtryk, kommer der en lille liste frem som du kan trykke på for at se dem alle.

Sammensætninger
Mange ord kan sættes sammen med andre ord eller få en ny endelse og dermed danne nye ord. Du kan se eksempler på dette her.
Du kan også se hvordan disse ord bøjes. Bøjningen står i en parentes bagved ordet.
Et ord som afvaske er ikke bøjet fordi du øverst kan se hvordan man bøjer ordet vaske. Afvaske bøjes på samme måde: afvasker, afvaskede, afvasket.
Selvom et sammensat ord kan bøjes på flere forskellige måder, kan du her kun se den korte bøjningsform, fx under vaskemiddel (man kan også sige vaskemiddelet).

Figur 3